

Посилання на статтю

Соломатіна Т.В. Оцінка ефективності державного фінансування аграрного сектору України: Луганська область / Т.В. Соломатіна // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2013 - №2(46). - С. 39-44. - Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/>

УДК 336.145.1

Т.В. Соломатіна

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ: ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ

Здійснена оцінка впливу розміру державної підтримки на фінансову діяльність окремих сільськогосподарських підприємств Луганської області. За розміром частки державної допомоги проведено групування підприємств з паралельним визначенням їх рівня рентабельності продажів. Наведено аналіз бюджетного фінансування окремих статей інноваційного розвитку АПК. Рис. 1, табл. 3, дж. 8.

Ключові слова: державна допомога, дотації, рентабельність продажів, кореляційний зв'язок, інноваційне фінансування АПК.

Т.В. Соломатина

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ: ЛУГАНСКАЯ ОБЛАСТЬ

Осуществлена оценка влияния размера государственной поддержки на финансовую деятельность отдельных сельскохозяйственных предприятий Луганской области. По размеру части государственной помощи проведено группирование предприятий с параллельным определением их уровня рентабельности продаж. Приведен анализ бюджетного финансирования отдельных статей инновационного развития АПК. Рис. 1, табл. 3, ист. 8.

T.V. Solomatina

ESTIMATION OF THE PUBLIC FUNDING EFFICIENCY OF AGRICULTURAL SECTOR IN UKRAINE: LUHANSK REGION

The assessment of influence of the amount of the state support on financial activity of the separate agricultural enterprises of Luhansk area is carried out. By the size of a part of the state help grouping of the enterprises with parallel definition of their level of profitability of sales is carried out. The analysis of the budgetary financing of separate articles of innovative development of agrarian and industrial complex is provided.

Постановка проблеми. Аграрний сектор залишається доволі особливою галуззю економіки будь-якої країни, що обумовлено як природно-кліматичними факторами так і глибиною державного втручання. Останнім часом, в Україні спостерігається хронічна недофінансованість галузі, поряд з недосконалістю законодавчої бази та теоретичною стратегією розвитку до 2020 року. Тому питання оцінки ефективності державного управління в аспекті фінансування, залишаються актуальними і по сьогоднішній день.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування аграрного сектора України загалом та його державного регулювання зокрема “Управління проектами та розвиток виробництва”, 2013, № 2(46)

належать до сфери наукових інтересів П.Т. Саблука, М.Я. Дем'яненка, Б.Й. Пасхавера, П.І. Гайдуцького, В.В. Юрчишина, О.М. Могильного та інших вітчизняних науковців. Проте єдиний підхід щодо моделі регулювання державою аграрних економічних відносин відсутній.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Таким чином, означене вище зумовило необхідність з'ясування та аналізу у цьому дослідженні низки проблем державного регулювання та бюджетного фінансування аграрного сектора України.

Метою цього дослідження є аналіз сучасного стану аграрного сектора України та визначення пріоритетних напрямів, методів та інструментів державного регулювання цієї сфери економіки. Значну увагу також приділено бюджетному фінансуванню сільського господарства.

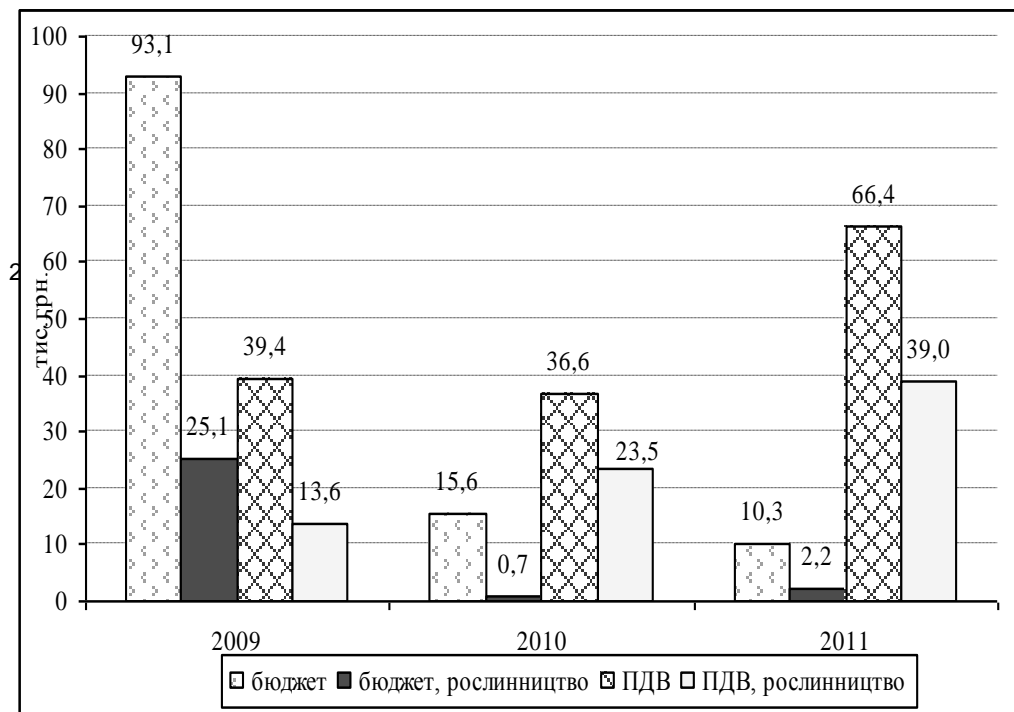
Основний матеріал дослідження. Пряме бюджетне фінансування передбачає безповоротне надання коштів сільськогосподарським товаровиробникам за різними напрямками. У порівнянні з 2005 роком сума бюджетного фінансування галузі сільського господарства України зросла більш ніж у 2 рази, однак:

– за напрямками розподілу коштів можна відмітити, що на фоні скорочення майже всіх статей збільшилась сума коштів щодо формування державного продовольчого резерву Аграрного фонду України (до 47%), що свідчить про переваги цінового регулювання сільського господарства. Така практика притаманна і розвинутих країнам.

– аналіз бюджетного кошторису за останній рік (2012) показав преференції держави щодо великого бізнесу, якому при спорудженні певних об'єктів АПК, насамперед оптових ринків сільськогосподарської продукції та зерносховищ пільга по кредиту дорівнювала 90% річних. Аналогічні тенденції присутні і в США [3] де найбільшу частку допомоги (близько 70% бюджетних коштів) одержують відносно крупні господарства, що забезпечують високу ефективність ведення виробництва, а фактично бюджетним фінансуванням охоплена одна третина американських ферм;

– зв'язок розмірів державного фінансування галузі АПК з виробництвом відповідної продукції занадто слабкий ($R = 0,47$). Так, за 10 років на фоні зростання суми державної допомоги більш ніж у 17 разів, індекс обсягу сільськогосподарського виробництва збільшився лише у 1,12 рази. Таким чином, діючий механізм державної підтримки зосереджується на поточних витратах та виживанні сільського господарства, а не на підвищенні продуктивності та впровадженню інновацій, як це діє в розвинутих країнах.

Фінансування з бюджету аграрної галузі Луганської області за останні три роки скоротилося більш ніж на 11%, але збільшилося за рахунок ПДВ (68%). Однак це ніяким чином не пов'язано з нарощуванням темпів виробництва продукції рослинництва (тіснота зв'язку – 0,73). Навіть по при те, що фінансування незначне, на галузь рослинництва припадає менше третини всієї суми бюджетного фінансування, з якої 53-84% спрямовуються на дотації озимих зернових. Ситуація з ПДВ дещо інша – протягом досліджуваних років сума

податкового кредиту збільшилась на 68%, а на галузь рослинництва припадало від 34,5 до 58,6% в залежності по роках, і це суттєво впливає на підвищення продуктивності галузі (R=0,9).

Рис. 1. Динаміка розміру дотації сільського господарства Луганської області [5]

По досліджуваним аграрним підприємствам Луганської області ситуація аналогічна у цілому по країні. Так, у 2011 році 87% державної допомоги припадало на ПДВ, однак надалі, його питома вага скоротилася до 58%, відтак роль безпосередньо державної підтримки зросла до 45% (табл. 1).

Зазначимо, що деякі із досліджуваних нами підприємств (ПП «Агро», ПСП «Флінт», ФГ «Гарант») відмовилися від тваринництва що призвело до скорочення загальної суми державної допомоги.

Таблиця 1

Динаміка впливу державної підтримки на фінансові результати діяльності типових сільськогосподарських підприємств Луганської області

№	Підприємство	2011											
		питома вага		рівень рентабельності									
		у загальній виручці	у сумі підтримки	з підтримкою	без підтримки	у загальній виручці	у сумі підтримки	з підтримкою	без підтримки	у загальній виручці	у сумі підтримки	з підтримкою	без підтримки
1	ТОВ Іллірія	0,29	19,40	79,65	51,73	0,30	0,00	4,45	4,45	0,26	0,00	24,73	24,73
2	СФГ Колос	0,24	0,00	26,21	26,21	0,27	0,10	52,22	50,39	0,34	2,17	44,81	35,72
3	ТОВ Валуйсь МТС	1,53	27,13	-49,33	-41,59	2,15	0,13	-11,46	-11,10	1,77	0,00	-53,64	-53,64
4	ТОВ Лотуре Агро	0,53	0,00	222,88	222,88	0,86	0,00	118,65	-118,65	0,54	10,60	-25,75	-47,99
5	ТОВ РССП	0,42	9,13	5,18	3,80	0,44	1,35	2,30	0,26	0,68	5,90	8,60	5,59
6	ТОВ Мирне Плюс	2,34	0,00	88,36	88,36	3,78	0,39	153,06	151,37	3,39	0,46	64,29	63,98
7	ТОВ Сельхоз хімія	1,43	35,82	23,21	34,93	1,57	3,13	18,38	26,44	2,60	6,79	-49,41	-41,43
8	ТОВ Україна	1,03	0,00	-36,86	-36,86	1,90	1,26	26,02	-22,79	1,34	1,26	-28,18	-26,70
9	ПП Агро	47,21	0,00	-11,70	-11,70	73,92	90,01	37,19	-31,35	78,62	42,34	5,77	6,43
10	ПСПА Флінт	0,77	0,00	90,27	90,27	1,18	0,00	64,00	64,00	1,30	0,00	136,84	136,84
11	ТОВ Лугань	1,30	0,00	56,48	56,48	2,14	0,06	58,53	58,40	1,01	18,47	48,11	22,24
12	ТОВ Степове	1,63	0,00	35,08	35,08	2,37	0,43	33,56	32,58	1,64	1,65	30,74	29,33
13	ТОВ Авіс	12,37	0,00	34,53	34,53	18,08	0,00	12,79	12,79	12,40	0,00	9,92	9,92
14	ТОВ Небулон	0,69	8,52	24,13	19,41	1,07	1,33	35,79	28,32	0,68	3,06	35,67	27,79
15	ФГ Гарант	1,88	0,00	22,26	22,26	2,96	1,07	22,01	16,42	2,05	0,00	14,39	14,39
16	ПП Агро-фірма	0,29	0,00	14,16	14,16	0,13	0,00	8,29	8,29	0,27	0,00	15,82	15,82
17	ТОВ Олекс	0,68	0,00	-37,08	-37,08	0,81	0,00	34,56	34,56	0,28	0,00	155,52	155,52

18	ТОВ АБТ	1,49	0,00	6,40	6,40	1,88	1,96	3,37	-0,47	1,55	0,00	7,98	7,98
19	ПП Прова- льє	23,40	0,00	22,69	22,69	3,58	0,00	16,72	16,72	2,39	0,00	26,99	26,99
20	ПП Селянин	0,54	0,00	110,05	110,05	0,69	0,00	47,31	47,31	0,61	0,00	114,09	114,09
21	ВАТ Комуна- рське	0,19	0,00	-41,67	41,67	0,20	0,14	59,58	61,68	0,26	7,28	-4,27	-34,68
	Середня			11,39	10,69			11,68	11,29			27,76	23,47

Крім того, механізм підтримки сільськогосподарських підприємств через пільги з ПДВ на продукцію рослинництва характеризується невисокою часткою у вартості продукції (1,7-2%) у порівнянні з США (9%) та країнами ЄС (23%) [6].

У цілому, державна підтримка не суттєво впливає на результати діяльності аграрних підприємств, які її отримують (табл. 1). Дані таблиці свідчать про те, що незважаючи на підтримку, ряд підприємств є низькорентабельними і навіть збитковими. Наприклад, ПП «Агро» отримало бюджетні пільги на суму 10,5 млн.грн. завершило 2009 рік з рівнем збитковості -37,19%. Як би воно не отримало підтримки рентабельність становила б – -31,35%. Схожа ситуація спостерігається і в ТОВ «Сельхозхімія», ТОВ «Комунарське» тощо.

Це пояснюється незначною сумою бюджетних дотацій у порівнянні з доходами підприємств.

Групування аграрних підприємств за питомою вагою отриманих дотацій, компенсацій і доплат у загальній їх сумі по Луганській області виявило, що понад 70% державних дотацій отримують підприємства неприбуткові з невисоким рівнем рентабельності. Так, ПП «Агро», яке отримало понад 42% всієї державної допомоги серед типових сільськогосподарських підприємств Луганської області мало рентабельність на рівні 5,7%, а збільшить таких підприємств як ФГ «Гарант», ТОВ «Степове», ТОВ АТБ тощо маючи рівень рентабельності 14,39%, 30,74% та 7,98% взагалі не отримують державної допомоги або отримують незначні суми.

Таблиця 2

Групування типових сільськогосподарських підприємств Луганської області за часткою дотацій, компенсацій і доплат у загальній їх сумі, 2011р.

Показник	Групи типових сільськогосподарських підприємств за часткою державної допомоги		
	I до 3%	II від 3% до 7,5%	III понад 7,5%
Кількість підприємств	14	4	3
Загальна сума державної підтримки у середньому на одне підприємство, тис.грн.	21,36	310,23	1282,33
Прибуток (збиток) у середньому на одне підприємство, тис.грн.	1815,50	966,90	-6189,00
Середній рівень рентабельності продажів підприємства, %	40,31	-2,35	9,38

Доцільно звернутися до досвіду підтримки аграрного сектору США, який передбачає фінансування виробництва окремих культур, а не підприємств. Світова практика державної допомоги багатьох країн передбачає також виплату

коштів тим сільськогосподарським підприємствам, які виводять землю з обігу для поліпшення її стану (табл. 3).

У країнах ЄС галузева державна допомога можлива тільки при наявності двох умов: якщо допомога буде впливати на економічний розвиток в конкретному секторі і якщо не страждає торгівля між країнами [7]. Державна допомога не надається підприємствам або галузі, якщо така допомога порушує конкуренцію на загальному ринку ЄС [8]. Зазначимо, що державна допомога здійснюється тільки за чітко визначеними напрямками: наукові дослідження та розробка технологій; захист навколишнього середовища; для малих та середніх підприємств; на потреби реконструкції підприємств. В Україні, серед всіх статей витрат науково-інноваційного фінансування аграрного сектору, найбільш питома вага припадає на фінансування освіти і перепідготовку кадрів (70,1-92,7%), на другому місце їдуть наукові дослідження і експериментальні розробки (6,6-29,6%) та незначна частина фінансових коштів виділяється на дорадницькі та консультативні послуги (0,3-1,2%).

Таблиця 3

Динаміка бюджетного фінансування окремих статей науково-інноваційного розвитку АПК України

Рік	Найменування статей витрат					
	Наукові дослідження і експериментальні розробки		Освіта, навчання та перепідготовка кадрів		Дорадницькі та консультативні послуги	
	млн.грн	% до загальної суми витрат	млн.грн	% до загальної суми витрат	млн.грн	% до загальної суми витрат
2000	79,0	25,4	232,0	74,6	-	-
2001	98,0	25,9	280,0	74,1	-	-
2002	161,5	29,6	382,9	70,1	1,8	0,3
2003	66,5	11,8	490,8	87,1	6,3	1,1
2004	77,9	11,0	619,8	87,8	8,6	1,2
2005	143,1	13,4	913,5	85,8	8,1	0,8
2006	154,5	12,8	1041,7	86,4	10,0	0,8
2007	90,5	6,6	1274,6	92,7	10,0	0,7
2008	577,5	23,8	1837,5	75,8	10,7	0,4
2009	613,5	23,0	2046,8	76,6	11,1	0,4
2010	651,9	21,0	2440,9	78,6	11,5	0,4
2011-2015	3465,4	22,0	12248,6	77,6	64,0	0,4

*Джерело: розраховано автором за даними [1,2]

Попередньо проведені дослідження довели наявність існування незначного впливу ($R= 0,413$) інноваційної активності на обсяги сільськогосподарського виробництва. Однак, аналіз діяльності типових аграрних підприємств Луганської області показав, що жодне із зазначених підприємств не приймало участі у наукових дослідженнях і експериментальних розробках відносно АПК. А певне зростання інвестиційних ресурсів, які спрямовувалися на інноваційний розвиток підприємств відбулося завдяки власним коштам (продаж частини акцій – ПП «Агро»; внески власників – ТОВ «Лотуре»; оптимізації прибутку – ТОВ «Нібулон», ТОВ «Авіс» тощо) або залученим кредитам яких не так багато (ПСПА «Флінт», ТОВ «Сельхозхімія»). Встановлено, що до чинників які обмежують довгострокове державне інноваційне кредитування, відносять: високий рівень різних видів ризиків, що зумовлено відсутністю технічної та комерційної апробації інновацій

на початкових етапах їх впровадження; низька ліквідність об'єктів застави, що можуть бути передані у забезпечення інноваційного кредиту; суттєвий часовий лаг до моменту отримання прибутку тощо [4].

Висновки. Отже, загальним недоліком існуючого механізму державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників є переважання компенсаційно – витратного підходу до розподілу фінансових ресурсів. Результати розрахунків свідчать, що механізм розподілу непов'язаний з показниками ефективності діяльності підприємства. Це призводить до нерационального та недостатньо ефективного використання бюджетних коштів, без впровадження сучасних агротехнологій. Жодне з досліджуваних підприємств Луганської області не впровадило повністю ресурсо- та енергозберігаючу технологію, однією з причин такого стану є брак власних коштів, відсутність чітко прописаної державної програми та дороговизна кредитних ресурсів. Впроваджувалися лише окремі елементи енергозбереження. Тобто, сільського господарству України потрібна реальна програма стратегічного розвитку та стабільна фінансова підтримка держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доклад о мировом развитии 2008. Сельское хозяйство на службе развития. [Обзор]. – Вашингтон: МБРР, Всемирный банк. – 40с.
2. Зоря С. Покращення фіскальної політики щодо сільського господарства України / С. Зоря // Вашингтон: Світовий банк. – 2010. – 30с.
3. Нецадин А. Опыт государственного регулирования и поддержки сельского хозяйства за рубежом [Электронный ресурс] / А. Нецадин. – Режим доступа: <http://agroobzor.ru/econ/a-125.html>.
4. Сирцева С.В. Фінансово-кредитне забезпечення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств України / С.В. Сирцева // Економічний простір. – 2010. – №33. – С. 260-263
5. Статистичний щорічник Луганської області за 2012 / відп. за випуск Т. М. Васькова. – Луганськ: Головне управління статистики у Луганській області, 2011. – 381 с.
6. Тернопільський В. Технологія і статистика / В. Тернопільський // Агробізнес сьогодні. – №24(199). – 2011. – С. 20-21
7. Шнирков О. Денег им не занимать [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://investgazeta.net/politika-i-ekonomika/deneg-im-ne-zanimat>.
8. Государственная помощь аграриям в странах мира [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://n-europe.eu/content>.

Рецензент статті
д.е.н., проф. Фірсов Є.О.

Стаття надійшла до редакції
23.04.2013 р.